

II Prvi tip četvoromotifemske strukture može se takođe ilustrovati našom građom. U predanju »Bog je čoveka osudio da pati zarad jednog čoveka«, priča se kako su u staro vreme drva iz šume sama išla ljudima kući, »a čovek ide iza njih i tera ih štapom kao ovce«. Jednom čovek uzjaše drvo (prekršaj — Viol. Zabrana se podrazumeva). Bog ga prokune i od tada ljudi moraju da seku drva. (Posledica — Consequence), (Cajkanović, str. 444).

III Primer za drugi tip četvoromotifemske strukture može biti predanje o svraki i ljudskom tabanu. Đavoli utekli od Boga i odneli sunce na zemlju. (L — oskudica). Sv. Arandeo pošao na zemlju i sa carem đavolskim počeo da se nadmeće ko će dublje da zaroni u more. Đavo zaroni prvi i ostavi svraku da čuva sunce (lukavstvo — Dct.). Sv. Arandeo zaledi more (prevara — Decept.) da đavo ne može da iziđe, vrati sunce Bogu (podmirenje oskudice — L/L), (V. Karadžić, Život i običaji naroda srpskoga, 1957, str. 214).

IV Kombinaciju prethodna tri skupa motifema moguće je naći u mnogim našim predanjima. Takvog su tipa, npr., predanja o ženidbi vilom. Čovek poželi da se oženi (L), oženi se vilom (L/L). Ona zabrani da joj se protivureči (Int.). Svekrva je kori više puta (Viol. — ponavljanja, međutim, ne predstavljaju strukturne elemente). Vila pobegne (Consequ.). Muž odlazi da je pronađe (Attempt to escape), (M. Bošković-Stulli, Narodne pripovijetke, 1963, br. 124).

V Struktura opširnije i kompletnije pripovetke predstavlja slobodniju kombinaciju pomenutih motifema i ima više tokova radnje, obično dva. Dundes se, kao i Propp, bavi sredstvima proširivanja radnje, uočava mogućnosti asimilacije i dvostruku ulogu izvesnih motifema. Dundes ističe razlike između američkih i evropskih pripovedaka i insistira na »manjoj motifemskoj dubini« američkih. Strukturalna analiza severnoameričke indijanske pripovetke pokazuje, po njegovom mišljenju, da mit i pripovetka nisu strukturno različite vrste.

Ova razmatranja mogu biti od koristi i za predanja. Mada je teško govoriti o prirodi severnoameričke indijanske pripovetke na osnovu nekoliko desetina primera koje A. Dundes iznosi u svojoj knjizi, može se uočiti da ovi primeri imaju mnogo sličnosti sa predanjima, bar po našim kriterijima. Dundesova studija indirektno otkriva izvesne mogućnosti i za morfološku analizu predanja. Dundes ističe izuzetni značaj morfološke analize za problem uporednog proučavanja folklor. Istovetnost strukturnih obrazaca može, po njegovom mišljenju, najkraćim putem, i bez izučavanja genetskih veza, kao i izvan svake sižejne analize, da pokaže srodnost pojedinih vrsta folklor. Strukturalna analiza otkriva način akulturacije jedne pozajmljene, istorijski sasvim nepovezane pripovetke, na novome kulturnom području. Sižejna analiza tek naknadno dolazi da pokaže sklonost datog kulturnog područja prema pojedinim motivima. Oslanjajući se na V. Proppa, Dundes naročito naglašava i korisnost strukturalne analize za proučavanje društvene uloge folklor, kao i njegovog psihološkog i istorijskog porekla.

Nada Milošević

DONN V. HART, RIDDLES IN FILIPINO FOLKLORE. An Anthropological Analysis. Syracuse University Press, Syracuse 1964, 318 str.

D. V. Hart bavi se u svojoj studiji uglavnom narodnim zagonetkama. Pošto je ukazao na merila za njihovo razlikovanje od književnih, pisac je usvojio strukturalnu definiciju Georgesa i Dundesa po kojoj je zagonetka tradicionalni jezički izraz koji sadrži jedan ili više opisanih elemenata, tako da se dva moraju jedan drugom suprotstaviti; treba pogoditi odnos ovih elemenata. Podela zagonetaka na *neoprečne* (nonoppositional) — koje, bilo da su doslovne ili metaforične, nikad ne sadrže oprečne opisne elemente niti imaju vidljivu kontradikciju, i *oprečne* (oppositional) u kojima su opisani elementi suprotstavljeni — prirodno proizilazi iz ove definicije.

Ovim svojim delom D. V. Hart proširuje krug filipinskih hrišćanskih zagonetaka dosada nepoznatom i neproučenom kulturno-jezičkom grupom: Bisayan

Samaras. Pošto je podrobno opisao područje Bisayan, pisac se posebno osvrće na južni Negros i istočni Samar. Bogatu građu od preko devet stotina zagonetaka podelio je na devetnaest kategorija i jednu mešovitu i poredao po azbučnom redu rješenja. Najveći broj odnosi se na agrikulturu, faunu, anatomiju čoveka, geografiju, topografiju, itd.

Na osnovu te građe, sakupljene u pomenutim područjima ili prepisane iz teško dostupnih rukopisa, D. Hart istražuje prirodu društvenoga konteksta gonetanja. Nasuprot finskoj istorijsko-geografskoj metodi, koja se bavi istorijskom rekonstrukcijom, i dosada pretežno književno-filološkom načinu proučavanja zagonetaka — težište je ove studije na kulturno društvenom okviru tekstova.

D. Hart posvećuje posebnu pažnju odnosu kazivača prema zagoneci i izboru predmeta gonetanja, vodeći pri tom računa o polu, starosti, zanimanju. On daje zanimljive podatke o nastanku i rasprostranjenosti besmislenih reči u zagonetkama.

U okviru različitih kultura i društvenih slojeva D. Hart nabraja niz svetovnih i duhovnih situacija prilikom kojih se zagoneta: ubiranje plodova, proslave, takmičenja, prosidbe, bdenja nad mrtvacem. Od posebnog interesovanja je njegovo proučavanje uloge zagonetke u mrtvačkom obredu. Ukazujući na ulogu razrešavanja zagonetaka u pripovetkama o prosidbi kao na uslov za dobijanje neveste, D. Hart vezuje gonetanje za svatovski obred. Ovakvo tumačenje značajno je i sa gledišta porekla i uzajamnih prožimanja vrsta folklora i pozajmljivanja strukturalnih obrazaca. D. Hart ukazuje na didaktičku funkciju zagonetki, na njihovo ilustrovanje religioznih koncepcija, ulogu koju imaju u »oštrenju duha«. Određuje im mesto u procesu socijalizacije i urbanizacije.

Komparativnim proučavanjem zagonetaka drugih naroda pokazuje da filipinske zagonetke nemaju izuzetnih specifičnosti i da se nalaze pod uticajem evropskih.

D. Hart ističe nekoliko pretpostavki u pogledu odabiranja predmeta zagonetanja i procesa stvaranja zagonetke uopšte. Predmeti zagonetki moraju pre svega biti, po njegovom mišljenju, dobro poznati, bliski predmeti, inače je odgonetanje onemogućeno. Konkretnost predmeta je drugi uslov za njegov izbor. Treći bi bila sama vrednost predmeta, njegov značaj ili beznačajnost u nacionalnim okvirima, ne samo u savremenom nego i u tradicionalnom smislu. Najzad, za izbor je važna unutarnja, pojedinim predmetima svojstvena potencijalnost za gonetanje, recimo izvesna njihova neobičnost u odnosu na ustaljeni red stvari.

D. Hart ističe doprinose koje proučavanje zagonetki daje razumevanju kulturnih procesa uopšte i razjašnjavanju antropoloških, etnoloških i istorijskih problema.

Kao i mnoge druge u poslednje vreme, ova studija je potvrda da zagonetanje nije samo prijatna zabava, već da ima važnu ulogu »u procesu socijalizacije, u smanjivanju međusobne agresije i da prikrivenim načinom ojačava osnovne društvene vrednosti«.

Ova odlično opremljena knjiga sadrži komparativne napomene, indeks rešenja i spisak predmeta zagonetki kao i bogatu bibliografiju.

Nada Milošević

OLDŘICH SIROVÁTKA. LIDOVÉ BALADY NA SLOVÁCKU. Práce Slovákého muzea. Kultura a tradice sv. 2. Uherské Hradiště 1965, 91 str.

Slovaci i Česi zovu Slovačku *Slovensko*, a našu Sloveniju *Slovinsko*; pokrajinu moravskih Slovaka — *Slovacko*, pa se tog termina, u srednjem rodu, u daljnjem tekstu moramo pridržavati i mi — da ne bi bilo zabune.

Slovacko je područje po svome folklornom bogatstvu jako i izuzetno, ne samo u okviru cijele Češke nego i u okviru same Moravske, koja prednjači pred Češkom u narodnom duhovnom blagu.

Uvaženi češki odnosno moravski folklorni stručnjak Oldřich Sirovátka bavi se u svojoj studiji »Narodne balade u Slovackom« predmetom pučke balade. *Maďa* je riječ o slovačkoj skupini u istočnoj Moravskoj, na granici Moravske